

NOVINARI IZMEĐU SLOBODE I ODGOVORNOSTI

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U
OBLASTI JAVNOG INFORMISANJA

NOVINARI IZMEĐU SLOBODE I ODGOVORNOSTI

Analiza sudske prakse u oblasti javnog informisanja

VOJVODINE

Nezavisno društvo novinara Vojvodine

Zmaj Jovina 3/I, 21000 Novi Sad

Tel: +381 21 472 3180

www.ndnv.org

Za izdavača

Nedim Sejdinović

Autori

Sanja Kljajić i Veljko Milić

Saradnica

Vanja Đurić

Ekspert saradnik

Dinko Gruhonjić

Tehnički urednik

Duško Medić

Lektura i korektura

Branka Dragović Savić

Zahvalnost na saradnji:

Višem sudu u Beogradu, Apelacionom sudu u Beogradu, Republičkom javnom tužilaštvu, Društvu sudija Srbije, advokatu Draganu Miliću (milic.rs/medijsko-pravo-i-mediji), advokatu Milošu Stojkoviću, advokatu Vladimiru Beljanskom, Iliru Gašiju, Sandri Petrušić, Slaviši Lekiću, Slobodanu Krajnoviću i Stevanu Ristiću

Publikacija NOVINARI IZMEĐU SLOBODE I ODGOVORNOSTI nastala je u okviru projekta „Medijske slobode i sudska praksa“ koji je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja. Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

NOVINARI IZMEĐU SLOBODE I ODGOVORNOSTI

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U OBLASTI JAVNOG INFORMISANJA

Novi Sad, decembar 2017.

UVOD

Zakon o javnom informisanju i medijima (ZJIM), Zakon o autorskim i srodnim pravima (ZASP) i Krivični zakonik predstavljaju kvalitetne instrumente zaštite slobode govora, ali isto tako sudski postupci koji se po osnovu tih zakona vode protiv medija predstavljaju veliki izazov za njihovo funkcionisanje ili čak opstanak.

Dugo trajanje postupka, neujednačena sudska praksa, neusklađenost sa standardima Evropskog suda za ljudska prava, netransparentan rad institucija pravosuđa, kao i nedovoljni kapaciteti i znanja, kako pravosudnog sistema, tako i samih medija, samo su neki u nizu problema, čiji je rezultat međusobno nepoverenje.

U jednom ranijem istraživanju, koje je obuhvatilo 240 rukovodećih ljudi informativnih medija, samo 6% je ocenilo da pravosuđe u Srbiji efikasno štiti slobodu izražavanja. Svaki treći (37%) misli suprotno, jer je pravosuđe generalno sporo i neefikasno, a svaki četvrti (28%) zato što je ono korumpirano i podložno raznim uticajima. Oko 17% smatra da pravosuđe nije delotvorno, jer tužioci i sudije nisu dovoljno osposobljeni da odlučuju u slučajevima u vezi sa medijima i novinarima. Novinari zameraju sudijama da ne poznaju dovoljno medijsko pravo i ne razumeju duh medijskih zakona koji afirmišu javni interes u oblasti informisanja, već se prvenstveno rukovode krivičnim zakonom. Prema mišljenju novinara, sudije nisu upoznate sa specifičnostima procesa proizvodnje medijskih sadržaja, sa novinarskim procedurama utvrđivanja istinitosti informacija, koje se razlikuju od sudskih, i opravdanosti vrednosnih sudova u granicama etičkih standarda profesije¹.

---

1 Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu – Izveštaj baziran na Indikatorima Saveta Evrope za medije u demokratiji, 2012.

Navedene probleme prepoznaje i analiza sadržana u Akcionom planu za poglavlje 23 procesa pristupanja Srbije EU. Konstatuje se da su učestale pretnje i nasilje nad novinarima prepoznati kao ozbiljna pretnja slobodi izražavanja i medijskom pluralizmu, a da je za prevazilaženje ovog izazova neophodna jača koordinacija svih nadležnih organa i podizanje svesti o značaju zaštite novinara kako kroz obuke, tako i kroz davanje prioriteta ovim slučajevima. Zahteva se od nadležnih institucija da osiguraju zaštitu novinara od pretnji nasiljem, konkretno kroz primenu efektivnih istraga i sankcionisanjem izvršenih napada.

Među aktivnostima u okviru akcionog plana izdvaja se „izrada i potpisivanje sporazuma o saradnji između Republičkog javnog tužilaštva, Ministarstva unutrašnjih poslova i reprezentativnih udruženja novinara“, koji bi trebalo da rezultira efikasnijom zaštitom novinara. Posle skoro jednogodišnjih pregovora, u kojem su novinarska i medijska udruženja zahtevala izmenu predloženog sporazuma u cilju njegove efikasnosti, ovaj sporazum je potpisan 26. decembra 2016. godine, ali se svega godinu dana kasnije nalazi u krizi, s obzirom na to da je većina predstavnika novinarskih i medijskih udruženja zamrznula svoj status u tom telu.

Imajući na umu značaj i pravosuđa i medija i refleksije njihovog rada na društvo u celini, cilj istraživanja „Novinari između slobode i odgovornosti“ jeste podizanje transparentnosti sudskih sporova koji se vode protiv novinara i medija, uspostavljanje višeg stepena poverenja između novinara i pravosudnog sistema, ali i podizanje kapaciteta novinara, sudija, tužilaca i advokata u medijskim sporovima.

Istraživanje se zasniva na podacima prikupljenim na osnovu Zakona o dostupnosti informacija od javnog značaja, podacima dostupnim u onlajn bazi Portala sudova i dubinskim intervjuima sa novinarima, sudijama, tužiocima i advokati-
ma, a obuhvata tri celine:

1. Postupci koji se protiv medija vode prema Zakonu o javnom informisanju i medijima;

2. Postupci koji se protiv medija vode prema Zakonu o autorskim i srodnim pravima;
3. Krivične prijave za ugrožavanje sigurnosti novinara.

Istraživanje sudskih postupaka koji se vode na osnovu Zakona o javnom informisanju i medijima i Zakona o autorskim i srodnim pravima obuhvata period od januara 2014. do decembra 2016. godine, odnosno period od prve tri godine nakon što je zakonodavac odlučio da isključivu nadležnost u tim sudskim sporovima ima Viši sud u Beogradu kao prvostepena, odnosno Apelacioni sud u Beogradu kao drugostepena instanca. Takvim izmenama, svi postupci koji se vode protiv medija dobili su jedinstvene oznake P3 i P4, što olakšava praćenje postupaka. ali neažurnost dostupne onlajn baze, kao i činjenica da Viši sud u Beogradu ne raspolaže podacima o visini dosuđenih odšteta, i dalje predstavlja prepreku u tom procesu. Autori su zato od Višeg suda u Beogradu zahtevom za pristup informacijama od javnog značaja tražili da im se dostave prvostepene i drugostepene presude u pravnosnažno okončanim predmetima u kojima je meritorno odlučeno, ali je taj zahtev samo delimično ispunjen, čime je onemogućena dubinska analiza sudske prakse.

Analiza krivičnih prijava za ugrožavanje sigurnosti novinara obuhvata period od poslednje dve godine, s posebnim osvrtom na period od decembra 2016. godine, kada je potpisan Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara. Pri analizi krivičnih prijava za ugrožavanje sigurnosti novinara, autori su se služili statistikom Republičkog javnog tužilaštva, s obzirom na to da baza koju vodi Nezavisno udruženje novinara Srbije obuhvata i druge oblike pritisaka.

2. PRAVNI OKVIR

2.1 Zakon o javnom informisanju i medijima

Zakon o javnom informisanju i medijima¹ u članu 101. predviđa sudsku zaštitu za svako lice kojem su objavljivanjem informacije odnosno zapisa povređena pretpostavka nevinosti. Predviđa i zabranu govora mržnje, zaštitu prava i interesa maloletnika, zabranu javnog izlaganja pornografskog sadržaja, zaštitu pravo dostojanstva ličnosti, zaštitu prava na autentičnost, odnosno prava na privatnost.

Pored lica koje je lično povređeno objavljivanjem informacije, pravo na tužbu imaju i organizacije za zaštitu ljudskih prava čija delatnost ima za cilj zaštitu ljudskih prava u slučaju povrede zabrane govora mržnje i prava i interesa maloletnika, a ukoliko takva organizacija podnosi tužbu zbog informacije koja se odnosi na tačno određeno lice, potrebna joj je saglasnost tog lica (član 102). Tužba se podnosi protiv glavnog i odgovornog urednika medija u kome je objavljena informacija (član 103), a tužbom se može zahtevati utvrđivanje da je objavljivanjem informacije, odnosno zapisa povređeno pravo, odnosno interes; propuštanje objavljivanja, kao i zabrana ponovnog objavljivanja informacije, odnosno zapisa te predaja zapisa, uklanjanje ili uništenje objavljenog zapisa (član 101).

Lice na koje se odnosi informacija čije je objavljivanje zabranjeno Zakonom o javnom informisanju i medijima i koje zbog objavljivanja informacije trpi štetu ima pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete (član 112). Tužba za nak-

---

1 "Sl. glasnik RS", br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 – autentično tumačenje.

nadu štete može se podneti protiv izdavača medija (član 114), glavnog i odgovornog urednika medija u kome je objavljena informacija i novinara koji je autor informacije (član 113.), koji za štetu odgovaraju solidarno (član 115). Međutim, tužbom za naknadu štete može biti obuhvaćeno i samo neko od navedenih lica. Novinar i glavni i odgovorni urednik za štetu odgovaraju po osnovu krivice (član 113), dok Zakon o javnom informisanju i medijima predviđa objektivnu odgovornost izdavača za štetu nastalu objavljivanjem informacije (član 114).

Tužbom se može tražiti i da sud naloži odgovornom uredniku da pravnosnažnu presudu objavi bez komentara i bez odlaganja, o svom trošku, a najkasnije u drugom narednom broju novina, odnosno u drugoj narednoj radio ili televizijskoj emisiji od dana kada je presuda postala pravnosnažna (član 120).

Tužba za naknadu štete podnosi se u roku od 6 meseci od dana objavljivanja informacije (član 118).

Zakon o javnom informisanju i medijima predviđa sudsku zaštitu i u slučaju kada odgovorni urednik ne objavi odgovor na informaciju u roku od 30 dana od dana isteka roka za objavljivanje (član 88). U slučaju da odgovorni urednik ne objavi ispravku informacije, sudska zaštita se može zatražiti u roku od 90 dana od dana objavljivanja informacije (član 90).

Sudski postupci koji se vode po Zakonu o javnom informisanju i medijima su hitni (član 122).

2.2 Zakon o autorskim i srodnim pravima

Autorsko delo u smislu Zakona o autorskim i srodnim pravima je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine (član 2. stav 1).

U slučaju povrede autorskog prava, nosilac autorskog prava može tužbom tražiti utvrđenje povrede prava, prestanak povrede prava, uništenje ili preinačenje predmeta kojima je izvršena povreda prava, uključujući i primerke predmeta zaštite, njihove ambalaže, matrice, negative i slično, uništenje ili preinačenje alata i opreme uz pomoć kojih su proizvedeni predmeti kojima je izvršena povreda prava, ako je to neophodno za zaštitu prava, naknadu imovinske štete, objavljivanje presude o trošku tuženog. Zbog povrede moralnih prava, autor ima pravo na naknadu nematerijalne štete (član 205).

Sudska zaštita zbog povrede autorskog prava može se tražiti u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima u roku od 3 godine od kako je nosilac autorskog prava saznao za nastanak štete ili u roku od 5 godina od kad je šteta nastala (član 376), osim u slučajevima kada povreda autorskog dela izvršena u *online* okruženju, gde rokovi zastarelosti ne teku sve dok se autorsko delo nalazi *online*.

ISKLJUČIVA NADLEŽNOST VIŠEG SUDA U BEOGRADU

Stupanjem na snagu Zakona o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava¹, 01.01.2014. godine, Viši sud u Beogradu postao je isključivo nadležan da sudi u sporovima po Zakonu o javnom informisanju i medijima i Zakonu o autorskim i srodnim pravima.

1 "Sl. glasnik RS", br. 101/2013.

2.3 Krivičnopravna zaštita novinara

Pozitivni propisi Republike Srbije uglavnom ne razlikuju krivičnopravnu zaštitu novinara od odgovarajuće zaštite drugih lica. Jedini izuzetak predstavlja Krivični zakonik koji u članu 138. stav 3. predviđa da krivično delo Ugrožavanje sigurnosti može da izvrši svako ko ugrozi sigurnost nekog lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskog lica, a ukoliko to učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslo-

vima koje obavlja, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina. Po pitanju zaprećene kazne za Ugrožavanje sigurnosti novinari su izjednačeni sa predsednikom Republike, narodnim poslanikom, predsednikom Vlade, članovima Vlade, sudijom Ustavnog suda, sudijom, javnim tužiocem i zamenikom javnog tužioca, advokatom i policijskim službenikom.

Međutim, i druga krivična dela mogu biti izvršena na štetu novinara, u vezi sa poslovima koje obavljaju.

Krivičnopravna zaštita pokreće se podnošenjem krivične prijave. Krivičnu prijavu može podneti svako lice koje ima saznanje da je učinjeno krivično delo, a podnosi se nadležnom javnom tužiocu, pismeno, usmeno ili na drugi način. To znači da krivična prijava u praksi može biti podneta i putem elektronske pošte. Iako je krivičnu prijavu najbolje podneti nadležnom javnom tužiocu, i u slučajevima kada je krivična prijava podneta nenadležnom javnom tužiocu ili policiji, postoji obaveza ovih organa da istu upute nadležnom javnom tužiocu.

U krivičnoj prijavi se navodi opis događaja koji predstavlja radnju izvršenja krivičnog dela i podnose se dokazi koji govore u prilog navodima krivične prijave ili se predlažu dokazi koje je potrebno da prikupi tužilaštvo kako bi proverilo navode krivične prijave. Nadležno tužilaštvo može prikupiti potrebne dokaze i po službenoj dužnosti.

Od momenta podnošenja krivične prijave, nadležno tužilaštvo sprovodi istragu ili preuzima određene istražne radnje, a podnosilac krivične prijave ima pravo da se interesuje o preduzetim radnjama tužilaštva.

3. POSTUPCI KOJI SE VODE PREMA ZAKONU O JAVNOM INFORMISANJU I MEDIJIMA

Od januara 2014. godine do kraja 2016. godine protiv izdavača, glavnih i odgovornih urednika i novinara podneto je 1.326 tužbi. Najviše tužbi podneseno je tokom 2016. godine (508), dok je broj podnetih tužbi tokom prve dve godine bio na približnom nivou, i to 413 2014. godine i 405 2015. godine. Najčešći osnov bila je povrede ugleda i časti (96,8%), dok je zbog objavljivanja ispravke i odgovora podneseno svega 3,2% tužbi.

Mediji protiv kojih je podnesen najveći broj tužbi dominantno su štampani dnevni listovi, a prvi po broju je list *Blic*, potom *Kurir* i *Informer*. Izdvajaju se još i listovi *Alo* i *Tabloid*, ali i najmlađi tuženi dnevni list *Srpski telegraf*, koji je za manje od devet meseci postojanja tužen čak 44 puta.

S obzirom na to da se prema Zakonu o javnom informisanju i medijima tužba podnosi protiv izdavača, glavnog i odgovornog urednika ili novinara, u podacima koje je dostavio Viši sud u Beogradu nije naznačeno u kom mediju su objavljene informacije zbog kojih je tužba podneta, te je medij utvrđen na osnovu podataka o uredniku i novinaru, imajući u vidu da je rok za podnošenje tužbe šest meseci. Međutim, s obzirom na to da jedan izdavač može da ima i više medija, u pojedinim slučajevima nije bilo moguće utvrditi o kom se mediju radi, jer je tužen samo izdavač.

Grafik 1. Tuženi mediji

Postupak je u proseku trajao godinu dana i tri meseca, ali u čak 25 odsto slučajeva postupak traje više od dve godine. U postupcima u kojima je meritorno odlučeno, najkraći postupak je trajao mesec dana, dok je najduži postupak trajao tri godine i tri meseca. Na epilog, međutim, osim tužbi podnesenih u posmatranom periodu, čekaju i stari slučajevi. Zaključno sa polovinom 2017. godine, u sudskim fiokama zaostala su 43 predmeta, a najstariji datira iz 2004. godine.

Najbrže je presuđeno listu *Kurir*, kada je naknadu štete u iznosu od 300.000 dinara tražio konzorcijum „Energotehnika – Južna Bačka“, o kom je *Kurir* pisao više puta kao „jednom od državi omiljenih izvođača radova“. U tom slučaju su za mesec dana održane čak dve rasprave, a postupak je okončan za 42 dana usvajanjem tužbenog zahteva konzorcijuma.

Slučaj nedeljnika NIN, protiv kog je tužbu podneo ministar policije Nebojša Stefanović zbog teksta „Glavni fantom iz Savamale“, rešen je u prvostepenom

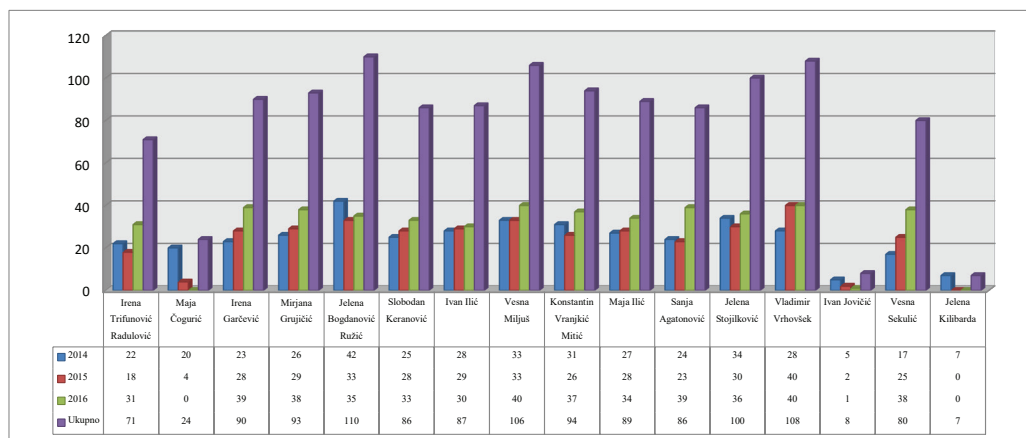
postupku u korist ministra Stefanovića nakon samo jedne rasprave, ali je ona zakazana četiri meseca nakon podnošenja tužbe.

	Meritorno i na drugi način okončani	Samo kada je meritorno odlučeno	Kada je tužbeni zahtev usvojen	Kada je tužbeni zahtev odbijen
Broj postupaka	718	323	129	84
Prosek	12,42	15,69	17,17	15,75
Minimalno	1,00	1,00	1,00	2,00
Maksimalno	39,00	39,00	39,00	30,00

Grafik 2. Trajanje postupka

Za dugo trajanje postupka postoji više razloga. Među prvima je svakako preopterećenost sudija, zbog čega između dva ročišta u jednom postupku prolazi i po nekoliko meseci, a isto se toliko čeka i na zakazivanje pripremnog ročišta.

Osim toga, tuženi su skloni izbegavanju ročišta, pri čemu je vrlo ilustrativan primer postupka koji novinar Slaviša Lekić vodi protiv urednika dnevnog lista Informer Dragana J. Vučićevića. Na jednom od ročišta u tom postupku, na kom se urednik Dragan J. Vučićević nije pojavio, njegova pravna zastupnica dostavila

Grafik 3. Opterećenost sudija

je potvrdu od lekara kojom opravdava njegov izostanak, ali je zastupnica tužioca iznela saznanja da Vučićević u tom trenutku gostuje u jutarnjem programu televizije *Pink*. Sudija je prekinula suđenje i napomenula da će u slučaju izostanka na narednom ročištu, presuda biti doneta bez njegovog saslušanja. S obzirom na to da se Dragan J. Vučićević pojavio narednog puta, bilo koja vrsta sankcije je izostala. Takođe, same sudije su sklone da olako dozvoljavaju povratak u pređašnje stanje u situacijama kada tužilac neopravdano izostane sa ročišta za glavnu raspravu, a tuženi odbije da raspravlja. Iako se u takvim situacijama tužba smatra povučenom, uz potvrdu lekara koju punomoćnik tužioca najčešće dostavlja, kao opravdanje svog izostanka, tek po donošenju rešenja da se tužba smatra povučenom, sudovi olako dozvoljavaju povratak u pređašnje stanje, odnosno nastavak postupka. U takvim situacijama bi tužilac ili punomoćnik tužioca morali dostaviti opravdanje svoje sprečenosti da prisustvuju ročištu čim prestanu okolnosti zbog kojih su bili sprečeni, a ne tek kada im stigne rešenje kojim se konstatuje da je tužba povučena.

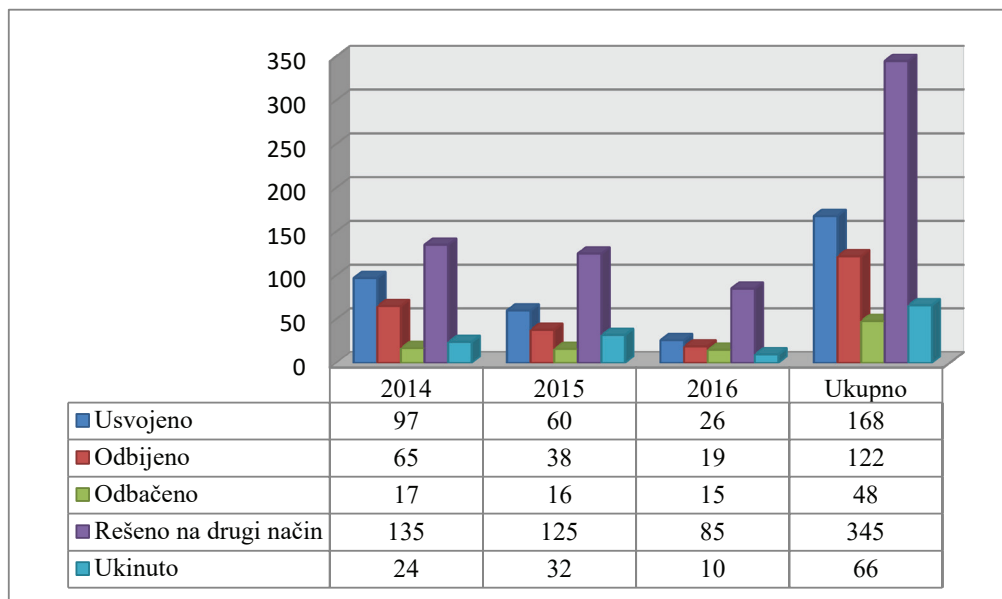
Još jedna poteškoća jeste promena glavnog i odgovornog urednika, izdavača, adrese i naziva, ali i trend da mediji, posebno onlajn mediji, skrivaju impresum i serijski broj, zbog čega je tužiocima otežano i da ispune formalne uslove prilikom pokretanja postupka, ali i da vode sam postupak.

Posmatrajući fazu u kojoj se postupci nalaze, može se konstatovati da je pravosnažno okončano 749 postupaka. Osim postupaka u kojima je sud meritorno odlučivao, pod pravosnažno okončanim postupcima podrazumevaju se i postupci koji su završeni poravnanjem, povlačenjem tužbe, odbačajem tužbe, oglašavanjem suda nenadležnim, kao i postupci u kojima je drugostepena presuda bila ukidajuća. Razlog za to je što nakon ukidanja predmet dobija novi broj, te nije bilo moguće utvrditi pod kojim brojem je postupak otpočeo.

Godina kada je spor pokrenut	Prvostepeni postupak u toku	Rešeni nepravosnažno	Drugostepeni postupak	Pravosnažno okončani
2014	45	37	1	329
2015	86	0	49	271
2016	291	6	62	149
Ukupno	423	43	112	749

Grafik 4. Faza postupka

Od ukupno 749 pravosnažno okončanih postupaka, 168 završeno je usvajanjem tužbenog zahteva, 122 odbijanjem, 48 tužbenih zahteva je odbačeno, najčešće iz proceduralnih razloga, 345 je rešeno na drugi način, najčešće povlačenjem tužbe, i to zbog nagodbe i odustajanja od tužbe najčešće zbog dugog trajanja postupka, a 66 presuda je ukinuto.

Grafik 5. Ishod postupka

Gotovo četvrtina tužbenih zahteva iznosi 400.000-500.000 dinara, a zabeležen je i veliki broj zahteva koji iznose više od milion dinara. Taj podatak je izuzetno važan ukoliko se ima u vidu da se visina nagrade za rad advokata i troškovi na ime sudskih taksi određuju spram vrednosti sudskog spora, pa se povećavanjem tužbenog zahteva, povećavaju i troškovi koje je medij dužan da plati ukoliko izgubi spor, bez obzira na dosuđenu odštetu.

Vrednost spora	Kada je tužbeni zahtev usvojen (%)	Kada je tužbeni zahtev odbijen (%)	Ukupna prosečna vrednost (%)
1-50000	1,5	7,1	2,4
50001-100000	3,8	3,6	2,9
100001-200000	8,4	9,5	8,1
200001-300000	15,3	15,5	14,1
300001-400000	3,8	6,0	6,7
400001-500000	21,4	21,4	24,0
500001-600000	7,6	6,0	5,4
600001-700000	1,5	1,2	2,7
700001-800000	5,3	3,6	3,2
800001-900000	2,3	1,2	0,9
900001-1000000	11,5	10,7	11,2
više od 1000000	17,6	14,3	16,0

Grafik 6. Vrednost tužbenih zahteva

Osim dužine trajanja postupka i visine troškova, veliki problem predstavlja i neujednačenost sudske prakse. Isključiva nadležnost Višeg suda u Beogradu u prvostepenom postupku i profesionalizacija sudija doprinela je rešavanju tog problema, ali su i dalje vidljive razlike u pogledu primene materijalnog prava i izvođenja činjeničnog stanja, a posebno prilikom odmeravanja naknade na ime pricinjene nematerijalne štete, zbog čega Apelacioni sud u žalbenom postupku

neretko preinačuje prvostepene presude tako što umanjuje dosuđene novčane iznose na ime nematerijalne štete.

Sudije prilikom procene ne uzimaju dovoljno u obzir kontekst medija, koji se može posmatrati sa dva važna aspekta, a to su: veličina medija, koja je od izuzetnog značaja prilikom određivanja iznosa odštete, i tip medija, odnosno da li je u pitanju medij koji se odgovorno odnosi prema informisanju ili tabloid koji čitavnost stiče na osnovu plasiranja poluproverenih ili čak neproverenih informacija, da li poštuje Kodeks novinara Srbije ili ne.

Zvanični podaci o dosuđenim odštetama, međutim, ne postoje, niti je Viši sud u Beogradu autorima dostavio na uvid dokumentaciju na osnovu koje bi mogli da izvedu statistiku. Stručnjaci navode da se visina dosuđene odštete najčešće kreće između 100.000 i 200.000 dinara. Nemogućnost uvida u sudske odluke takođe je onemogućio analizu sudske prakse u pogledu primene materijalnog prava i izvođenja činjeničnog stanja.

4. POSTUPCI KOJI SE VODE PREMA ZAKONU O AUTORSKIM I SRODNIM PRAVIMA

Zbog povrede autorskog prava, u Višem sudu u Beogradu započet je ukupno 791 spor. Iako je broj pokrenutih sporova za sve tri godine prilično ujednačen, najveći broj sporova pokrenut je 2015. godine (277). Polovina od ukupnog broja sporova pokrenuto je u odnosu na medije.

Do kraja septembra 2017. godine, pravnosnažno je okončano 514 predmeta, u 14 predmeta je doneta prvostepena presuda i žalba nije izjavljena, ali nije istekao ni rok za žalbu, drugostepeni postupak je bio u toku u 67 predmeta, dok se prvostepeni postupak još uvek vodio u 196 predmeta.

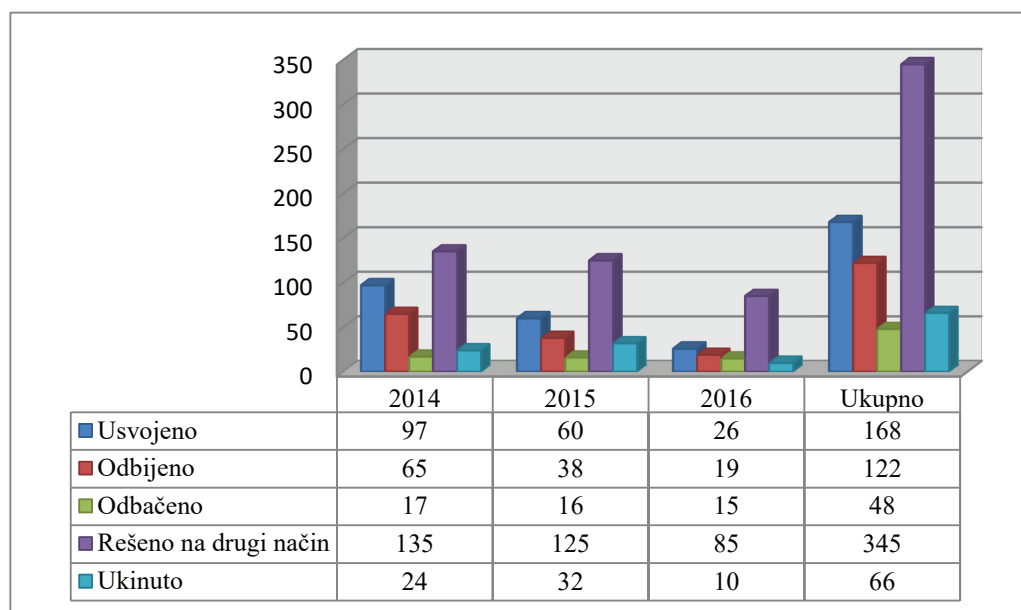
U pravnosnažno okončane predmete nisu ubrojani samo oni u kojima je sud doneo meritornu odluku, nego i oni u kojima se sud oglasio nenadležnim, u kojima su zaključena poravnanja, povučene tužbe. S obzirom na to da nakon ukiđanja prvostepene presude od strane drugostepenog suda, predmet dobija novi broj, te da nije bilo moguće utvrditi pod kojim brojem je zaveden isti predmet, u pravnosnažno okončane predmete su ušli i oni u kojima je doneta drugostepena ukidajuća presuda, iako oni faktički ukidanjem presude ne postaju pravnosnažni.

U predmetima koji su pokrenuti u vremenskom periodu koji je bio predmet istraživanja, usvojeno je ukupno 197 tužbenih zahteva, odbijeno je ukupno 35 dok je odbačeno samo 7 tužbi. Iz navedenih podataka može se zaključiti da su tužbe zbog povrede autorskog prava najčešće opravdane, te da sudovi najčešće utvrđuju da je došlo do povrede autorskog prava.

Godina	Prvostepeni postupak u toku	Doneta prvostepena presuda	Drugostepeni postupak u toku	Pravosnažno okončani	Ukupno
2014	22	2	11	228	263
2015	49	3	30	195	277
2016	125	9	26	91	251
Ukupno	196	14	67	514	791

Grafik 7. Faza postupka

Više od polovine pravosnažno okončanih predmeta završeno je bez donošenja meritorne odluke o predmetu postupka, što znači da se veliki broj sporova zbog povrede autorskog prava rešava vansudskim poravnanjem. Imajući u vidu da su tužbeni zahtevi zbog povrede autorskog prava najčešće opravdani, odnosno da sudovi u vrlo velikom procentu usvajaju tužbene zahteve, celishodno je zaključivati vansudska poravnanja, jer se na taj način smanjuju troškovi vođenja postupka.

Grafik 8. Ishod postupka

Prosečno trajanje prvostepenog i drugostepenog sudskog postupka u situacijama kada je sud donosio meritorne odluke bilo je skoro 19 meseci. Ukoliko se računaju i sporovi koji su pravosnažno okončani ali u kojima sud nije donosio meritornu odluku, prosečno trajanje postupka iznosi oko 12,5 meseci.

Vrednost spora	Broj predmeta	Procenat
1-500000	112	14,2
500001-100000	193	24,4
100001-200000	127	16,1
200001-300000	93	11,8
300001-400000	37	4,7
400001-500000	57	7,2
500001-600000	13	1,6
600001-700000	7	0,9
700001-800000	8	1
800001-900000	8	1
900001-1000000	34	4,3
više od 1000000	81	10,2
Nema podataka	21	2,7
Ukupno	791	100

Grafik 9. Vrednost spora

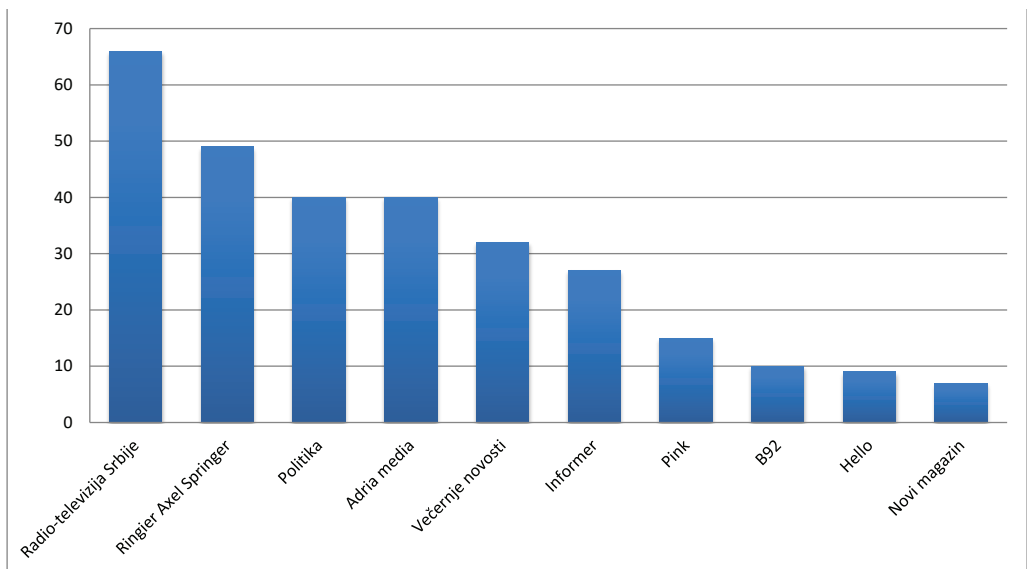
Vrednosti spora koje tužioci postavljaju u tužbenim zahtevima u najvećem broju slučajeva ne prelaze iznos od 300.000 dinara. Naime, više od 60% podnetih tužbi sadrži tužbeni zahtev u kome se traži naknada štete koja ne prelazi 300.000 dinara te se može zaključiti da autorski sporovi najčešće nisu velike vrednosti. I pored toga, prilikom podnošenja tužbi, ali i prilikom dosuđivanja naknade štete, trebalo bi više voditi računa o tome da cilj dosuđivanja naknade nematerijalne štete nije ostvarivanje materijalne koristi tužioca. U vezi sa tim, prilikom dosuđivanja naknade štete, trebalo bi voditi računa o kvalitetu autorskog dela, ali i

tome gde je autorsko delo objavljeno, jer nije pravično dosuđivati istu naknadu štete ukoliko je autorsko delo neovlašćeno objavljeno u mediju velikog i u mediju malog tiraža.

Više od polovine sporova zbog povrede autorskih prava pokrenuto je protiv samo pet medija. Najviše sporova pokrenuto je protiv Radio-televizije Srbije. Posebno je problematično to što javni medijski servis, koji se finansira novcem građana, ne vodi računa o autorskim pravima i od novca građana plaća velike iznose na ime naknade štete zbog povrede autorskog prava.

Treba napomenuti da izdavači Ringier Axel Springer i Adria Media izdaju veći broj medija, te da nije bilo moguće utvrditi protiv kojih tačno medija ovih izdavača je podneta tužba.

Grafik 10. Broj tužbi prema mediju

5. KRIVIČNE PRIJAVE ZA UGROŽAVANJE BEZBEDNOSTI NOVINARA

U izveštaju o napretku Srbije za 2016. godinu Evropska komisija je izrazila zabrinutost zbog broja zabeleženih napada, pretnji i zastraživanja novinara, kao i zbog činjenice da su efikasne istrage i konačne presude za napade na novinare veoma retke.

U vezi s tim, jedan od zahteva iz Akcionog plana za poglavlje 23¹, Odeljak 3.5. Sloboda izražavanja i sloboda i pluralizam medija, bio je i da se izradi i potpiše sporazum o saradnji između Republičkog javnog tužilaštva (Tužilaštvo), Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije (MUP) i reprezentativnih novinarskih i medijskih udruženja, koji bi definisao mere koje će doprineti većoj bezbednosti novinara. Nakon nekoliko sastanaka i višemesečnog razmatranja polaznog dokumenta, konačan tekst usaglašen je i potpisan 26. decembra 2016. godine, a nazvan je Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara² (Sporazum).

Osim predstavnika Tužilaštva i MUP-a, Sporazum su potpisali Udruženje novinara Srbije (UNS), Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Udruženje novinara Vojvodine (UNV), Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV), Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Asocijacija medija (ASME-DI) i Asocijacija onlajn medija (AOM).

---

1 <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20na-crt-%20Konacna%20verzija1.pdf>

2 <http://www.aom.rs/wp-content/uploads/2016/12/Sporazum-o-saradnji.pdf>

Iako nije potpisnik Sporazuma, u radu Stalne radne grupe učestvuje i OEBS sa ciljem da podrži potpisnike sporazuma u realizaciji aktivnosti koje su predviđene Sporazumom. U toku 2017. godine realizovano je istraživanje kako bi se sakupili podaci neophodni za izradu Studije o vladavini prava u oblasti slobode medija. Istraživanjem su prikupljeni podaci o politici krivičnog procesuiranja zbog ugrožavanja bezbednosti novinara, sa fokusom na podnete krivične prijave, podignute optužnice, kao i rezultate sudskih postupaka. Važan aspekt istraživanja je i analiza efekata primene Krivičnog zakonika na bezbednost novinara i analiza politike krivičnog procesuiranja za krivična dela izvršena na štetu novinara. Misija OEBS je održala ili pomogla održavanje niza konferencija u 2017. godini na temu medijskih sloboda, primene medijskog prava i bezbednosti novinara u Srbiji.

Pored istraživanja i održavanja konferencija, OEBS planira da održi niz edukacija i obuka novinara, menadžementa, advokata u medijima, kao i vlasnika medija o osnovama informacione bezbednosti i mogućnostima njihove krivičnopravne zaštite. Takođe, planirane su i edukacije pripadnika tužilaštva i policije sa ciljem unapređenja njihovog znanja o problemu bezbednosti novinara i efikasnijeg postupanja.

Neke od ključnih mera koje ovaj Sporazum predviđa, a koje bi trebalo da dovedu do efikasnije krivično-pravne zaštite novinara, su: (a) formiranje Stalne radne grupe, (b) uvođenje obaveze hitnog postupanja Tužilaštva i policije u vezi sa krivičnim delima izvršenim na štetu novinara, (c) uvođenje lica za kontakt sa ciljem da se omogući brža i lakša komunikacija, (d) formiranje posebnog registra o krivičnim delima protiv novinara, medija i informativnih internetskih portala u okviru Tužilaštva, (e) izrada analize Krivičnog zakonika, (f) izrada analize dosadašnjeg načina komunikacije i stepena otvorenosti nadležnih institucija, (g) edukacija novinara i vlasnika medija, i (h) obuke za pripadnike Tužilaštva i policije.

U skladu sa zadacima predviđenim Sporazumom:

- formirana je Stalna radna grupa za bezbednost novinara koju čine predstavnici svih potpisnika Sporazuma, a koja se sastaje najmanje jednom u tri meseca, a po potrebi i češće;
- formirana je mreža kontakt tačaka;
- usvojeno je uputstvo o hitnom postupanju u tužilaštvu.

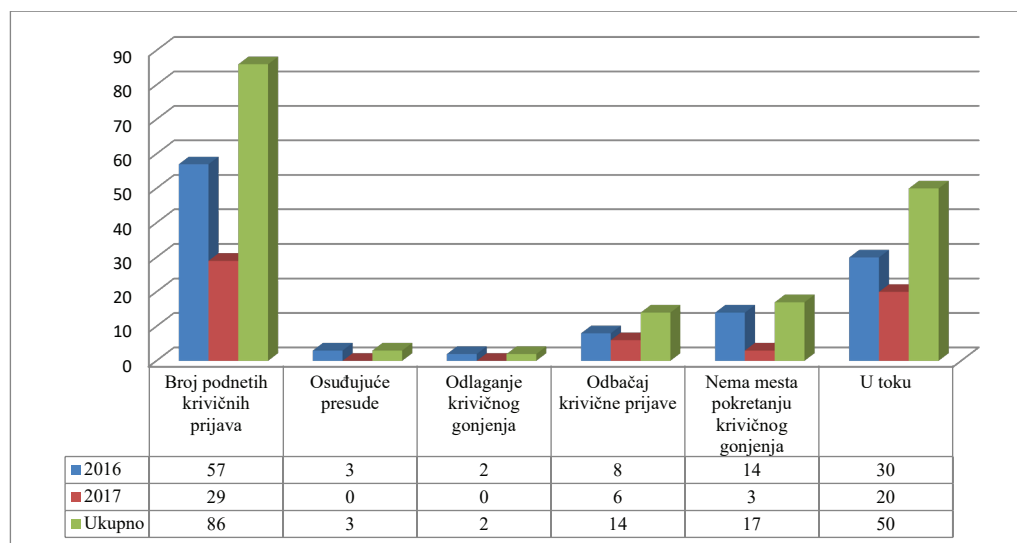
Međutim, i dalje nisu usvojeni pravilnik o radu Grupe, skup obavezujućih pravila za komunikaciju između kontakt tačaka, nisu sprovedene analize zakonodavnog okvira i aktuelne situacije u sferi bezbednosti novinara. Zbog nezadovoljstva efektima potpisanog Sporazuma, a posebno epilogom u slučajevima ugrožavanja sigurnosti novinara koji su se dogodili nakon formiranja Stalne radne grupe, pojedina novinarska i medijska udruženja zamrzla su svoj status u tom telu³.

Posebno je važno napomenuti i to da Uputstvo o hitnom postupanju koje je donelo RJT ne obezbeđuje adekvatnu zaštitu novinarima. Naime, ovim Uputstvom propisano je samo vođenje posebnih evidencija o krivičnim delima izvršenim na štetu novinara i periodično obaveštavanje RJT od strane nižih javnih tužilaštava o preduzetim radnjama u predmetima koji se vode zbog krivičnih dela izvršenih na štetu novinara. Stav pojedinih medijskih udruženja je da se vođenje posebne evidencije i obaveštavanje ne odnosi na hitnost u postupanju, a RJT je dalo usmeno obećanje da će doneti novo uputstvo o hitnom postupanju. Sa druge strane, Ministarstvo unutrašnjih poslova još uvek nije donelo bilo kakvo Uputstvo o hitnom postupanju.

Iz Sporazuma je proizašla i obaveza Republičkog javnog tužilaštva da vodi evidenciju krivičnih dela izvršenih na štetu novinara. Ona je predviđena i tačkom 3.5.1.3 Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23. Iako je krivičnih prijava od strane novinara bilo i ranije, do 2017. godine nijedna državna institucija nije vodila posebnu evidenciju o krivičnim delima koja su izvršena na štetu

---

3 Svoj status su zamrzli NUNS, NDNV, ASMEDI, ANEM i AOM.

Grafik 11. Ishod krivičnih prijava

novinara, zbog poslova koje obavljaju u oblasti javnog informisanja. Pored podataka za 2017. godinu, Republičko javno tužilaštvo uspelo je da sredi istu evidenciju i za 2016. godinu, uz obećanje da će to učiniti i za prethodne godine.

Treba napomenuti i da Nezavisno udruženje novinara Srbije vodi evidenciju napada na novinare, u koju, pored krivičnih dela izvršenih na štetu novinara, ulaze i različiti vidovi pritisaka na novinare koji ne predstavljaju krivično delo.

Zbog toga je za potrebe ovog istraživanja korišćena evidencija Republičkog javnog tužilaštva kao jedina relevantna institucionalna evidencija o krivičnim delima koja su izvršena na štetu novinara.

U periodu od 2016. godine do sredine 2017. godine bilo je ukupno 86 krivičnih prijava za krivična dela izvršena na štetu novinara. U istom periodu, tri postupka su okončana na taj način što su lica oglašena krivim, od kojih je doneta jedna osuđujuća presuda i sklopljena su dva sporazuma o priznanju krivice. Protiv dva lica tužilaštvo je donelo odluku o odlaganju krivičnog gonjenja. Najveći

broj postupaka okončan je na taj način što je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu ili zaključilo da nema mesta pokretanju krivičnog postupka. Tužilaštvo i dalje postupa u oko 50 postupaka.

U najvećem broju slučajeva krivične prijave su podnete protiv nepoznatih lica, a tužilaštvo i policija i dalje rade na otkrivanju učinilaca prijavljenih krivičnih dela. Zabrinjava činjenica da veliki broj izvršilaca krivičnih dela na štetu novinara ostaje neotkriven, a da postupajuća tužilaštva različite pretnje novinarima kvalifikuju kao krivično delo Uvreda koje se ne goni po službenoj dužnosti, nego po privatnoj tužbi. Na taj način se odgovornost za procesuiranje tih lica sa državnih organa prebacuje na novinare, čime im se položaj dodatno otežava.

Karakteristične su situacije kada novinari dobijaju pretnje sa lažnih naloga na društvenoj mreži *Fejsbuk*, u kojima tužilaštvo ne otkrije ko se nalazi iza lažnih profila, ali novinare upućuje da gonjenje mogu preduzeti po privatnoj tužbi. U praksi bi to značilo da novinari prethodno moraju da utvrde i ko se nalazi iza lažnog naloga, što novinare stavlja u nemoguću situaciju.

Nisu retki slučajevi da nadležno tužilaštvo, umesto da goni učinioce krivičnog dela, krivične prijave odbacuje, a same novinare poučava da su svojim istupanjem povredili osećanja većinskog stanovništva ili da prijavljena lica zapravo nisu primenjivala silu nego su ih štitila od linča koji im je pretio⁴. Obrazloženje da se udaljavanje novinara sa javnog skupa, na najgrublji način, hvatanjem novinara za vrat, čini zapravo u interesu novinara i radi njihove zaštite od linča, šalje poruku da je potpuno legitimno udaljiti nepoželjne novinare sa javnog skupa, tobože pod izgovorom da se to čini radi njihove bezbednosti. Na taj način postupno se onemogućava vršenje jednog od najvažnijih zadataka novinarske profesije – izveštavanje sa javnih skupova.

Takođe nije retka pojava da se preko samih medija šalju poruke mržnje prema određenim „nepoželjnim“ medijima i novinarima. Takvo postupanje ostaje

---

4 <http://rs.n1info.com/a342755/Vesti/Vesti/Odbacene-prijave-novinarazana- napad-tokom-inauguracije-Vucica.html>

nesankcionisano, jer često ne sadrži elemente krivičnog dela, iako može biti vrlo opasno i dovesti do ozbiljnih posledica. Svakako, takvo ponašanje stvara neprijateljsko okruženje prema medijima i novinarima, što onemogućava slobodan rad medija.

6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zakon o javnom informisanju i medijima:

1. Sprovoditi kontinuirane edukacije novinara na temu zaštite prava ličnosti, edukacije iz oblasti krivičnog prava kako bi novinari stekli bolju predstavu o fazama postupka, razlici između krivičnog i parničnog postupka i poštovanju pretpostavke nevinosti, a sve sa ciljem smanjenja broja tužbi protiv medija;
2. Organizovati stalnu edukaciju sudija u vezi sa primenom sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava;
3. Sprovoditi zajedničke obuke sudija i novinara, u cilju boljeg međusobnog upoznavanja dve profesije i uspostavljanja višeg stepena razumevanja i poverenja;
4. Ubrzati sudske postupke, pre svega češćim zakazivanjem ročišta, ali i skraćivanjem perioda između podnošenja tužbe i zakazivanja pripremnog ročišta;
5. Olakšati postupak praćenja promena izdavača, glavnog i odgovornog urednika medija i naziva medija, u slučajevima kada dolazi do ovih promena;
6. Usloviti podnošenje tužbe za naknadu štete prethodnim obraćanjem radi mirnog rešenja spora, jer imajući u vidu da vrlo mali broj tužbenih zah-teva bude odbijen, treba ići na mirno rešenje spora kako se ne bi stvarali dodatni troškovi postupka;

7. Ne naplaćivati sudske takse tuženom mediju do pravnosnažnog okončanja postupka, a po okončanju postupka, obavezati tužioca da snosi troškove na ime sudskih taksi srazmerno uspehu u postupku. Time bi se predupredile situacije u kojima tužilac postavlja višemilionske tužbene zahteve na osnovu kojih se određuje i visina sudskih taksi, pa se dešava da visina sudskih taksi za vođenje postupka premašuje eventualno dosuđen iznos na ime naknade štete;
8. Izmenama ZJIM isključiti primenu odredbi člana 368. Zakona o parničnom postupku prema kojoj žalba ne zadržava izvršenje u odnosu na pravno lice kada mu nalaže isplata potraživanja čija glavnica ne prelazi iznos od 1.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan donošenja odluke;
9. Prilikom odmeravanja visine naknade štete, voditi računa i o tome da li bi visina dosuđene naknade štete ugrozila dalji rad medija;
10. Prilikom donošenja presude, kao dokaze u razmatranje uzeti i odluke Komisije za žalbu Saveta za štampu u vezi sa tuženim medijem;
11. Ujednačiti sudsku praksu po pitanju visine dosuđivanih naknada štete, dosuđivanja nagrade za rad advokata spram uspeha u sporu, dosuđivanja troškova advokata (putni troškovi, odsustvo iz sedišta kancelarije), umanjenja visine naknade štete u slučajevima kada nije tražen odgovor ili ispravka na informaciju;

Zakon o autorskim i srodnim pravima

1. Usloviti podnošenje tužbe za naknadu štete prethodnim obraćanjem radi mirnog rešenja spora, jer imajući u vidu da vrlo mali broj tužbenih zahteva bude odbijen, treba ići na mirno rešenje spora kako se ne bi stvarali dodatni troškovi postupka;
2. Ubrzati postupke češćim zakazivanjem ročišta;

3. Inicirati pregovore između udruženja novinara i fotografa radi usaglašavanja cenovnika;
4. Ujednačiti sudsku praksu po pitanju visine dosuđivanih naknada štete, dosuđivanja nagrade za rad advokata spram uspeha u sporu, dosuđivanja troškova advokata (putni troškovi, odsustvo iz sedišta kancelarije).

Krivična dela izvršena na štetu novinara:

1. U potpunosti i efikasno primeniti Sporazum, jer je to osnovni preduslov da se novinari ohrabre da prijavljuju brojne pretnje i da se na taj način dodatno unapredi proces vraćanja međusobnog poverenja između novinara i medija sa jedne i institucija nadležnih za procesuiranje slučajeva ugrožavanja bezbednosti novinara sa druge strane;
2. Unaprediti efikasnost Stalne radne grupe za bezbednost novinara kroz uspostavljanje pozicije tehničkog koordinatora, kod koga bi se slivale sve informacije od svih aktera i prema svim akterima, od članova Stalne radne grupe, predstavnika udruženja, MUP-a, Tužilaštva, kontrolnih tačaka i drugih;
3. Uspostaviti operativnu podršku u MUP-u koja bi bila dostupna novinarima u hitnim situacijama;
4. Precizno definisati koja se krivična dela učinjena na štetu novinara, a u vezi sa poslom koji obavljaju, ubrajaju u kategoriju krivičnih dela kojima se Stalna radna grupa bavi;
5. Ujednačiti prakse u postupanju nosilaca pravosudnih funkcija u procesuiranju slučajeva napada, pretnji i zastrašivanja, naročito putem sprovođenja stalne edukacije;
6. Preduzeti neophodne mere kako bi napadi, pretnje i drugi oblici ugrožavanja medijskih sloboda, odnosno novinara i drugih medijskih aktera, bili praćeni adekvatnim i efikasnim istragama i sudskim postupcima

7. Hitno i precizno definisati načine na koje će podaci relevantnih pravosudnih institucija, sudova, tužilaštva i policije biti dostupni u procesu prikupljanja podataka potrebnih za izradu Analize krivično-pravne zaštite novinara, što je predviđeno kao jedna od tačaka Sporazuma;

8. Organizovati edukacije i obuke, kako za novinare i vlasnike medija, tako i za predstavnike MUP-a i Tužilaštva;

9. Razmotriti mogućnost da se novinarska i medijska udruženja usaglase oko jednog ili više advokata koji bi bili ovlašćeni da dobijaju informacije o istražima;

10. Precizno definisati interne procedure funkcionisanja, odnosno usvojiti Pravilnik o radu Stalne radne grupe, kako bi Stalna radna grupa uspešno funkcionisala i kako bi njen rad dao rezultate.

11. Pravila za hitno postupanje u slučaju napada na novinare, koji su predviđeni Sporazumom, podići na zakonski nivo.

Publikacija NOVINARI IZMEĐU SLOBODE I ODGOVORNOSTI nastala je u okviru projekta „Medijske slobode i sudska praksa“ koji je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja. Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.